

УДК 37.014.5:355.021.3

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Павло Бєсєдін,
аспірант Інституту професійної освіти
НАПН України,
<https://orcid.org/0009-0004-5497-8706>
e-mail: besedin.p.v@gmail.com

Анотація. У публікації обґрунтовано актуальність дослідження стану формування готовності соціальних педагогів до адаптації ветеранів військової служби в умовах розбудови системи професійної освіти в Україні. Висвітлено сучасні виклики, зумовлені значним збільшенням кількості військовослужбовців, які повертаються до цивільного життя. Проаналізовано напрями вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, зокрема впровадження компетентнісних, інтерактивних та психолого-реабілітаційних методів навчання. Окреслено необхідність комплексного підходу до питань навчальної та волонтерської практики студентів, а також модернізації освітніх програм і нормативної бази для ефективної підтримки ветеранів та їхньої родини.

Ключові слова: соціальні педагоги, готовність до адаптації ветеранів, професійна освіта, психосоціальна підтримка.

THE CURRENT STATE OF TRAINING FUTURE SOCIAL EDUCATORS TO WORK WITH VETERANS OF MILITARY SERVICE

Pavlo Biesiedin,
Postgraduate student of the Institute of Vocational
Education of the NAES of Ukraine

Abstract. The publication substantiates the relevance of studying the readiness of social educators to support the adaptation of military service veterans in the context of the development of Ukraine's vocational education system. It highlights contemporary challenges caused by the significant

increase in the number of servicemen returning to civilian life. The paper analyzes directions for improving the content of professional training for future social educators, particularly through the implementation of competency-based, interactive, and psychological-rehabilitation teaching methods. The necessity of a comprehensive approach to student training and volunteer practice, as well as the modernization of educational programs and regulatory frameworks, is outlined to ensure effective support for veterans and their families.

Keywords: social educators, readiness for veterans' adaptation, vocational education, psychosocial support.

На тлі повномасштабних військових дій в Україні дедалі більшої ваги виникає питання професійної адаптації військовослужбовців до цивільного життя. Різке зростання кількості ветеранів зумовлює додаткові навантаження на інститути соціальної сфери, зокрема на заклади професійної освіти (Бесєдін, 2024a). У цих умовах підготовка фахівців, здатних ефективно організувати й забезпечити процес адаптації ветеранів, стає вкрай важким завданням.

Соціальні педагоги мають комплексно повинні оцінювати потреби ветеранів, пропонувати оптимальні шляхи професійної та соціальної інтеграції та створювати середовище, сприятливе для їх успішної реадаптації (Школяр & Бирса, 2023). Водночас, рівень готовності випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» в закладах професійної освіти потребує суттєвого удосконалення. У низці праць наголошено на тому, що традиційні знання з основ психології й педагогіки є недостатніми, коли йдеться про специфіку військової травми, бойового досвіду та правових аспектів соціального супроводу ветеранів (Бесєдін, 2024b).

Тому дослідження стану формування готовності соціальних педагогів до адаптації ветеранів у закладах професійної освіти має не лише теоретичне, а й суттєве практичне значення. У цих тезах окреслено ключові напрями та складності такого формування, представлено новітні методи та практики, що впроваджуються в освітньому середовищі, а також окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

За даними Міністерства оборони України кількість військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, постійно зростає. По завершенні служби та повернення до мирного життя вони

стикаються з великими труднощами: від пошуку нової професії та об'єкта зміни кар'єрної траєкторії до психологічної та емоційної реабілітації (Беседін, 2024а). Заклади професійної освіти можуть стати потужним майданчиком, де ветерани повинні отримати додаткову кваліфікацію, перекваліфікуватися, а також адаптуватися до цивільного середовища.

Однак така інтеграція потребує фахового соціально-педагогічного супроводу: розробки спеціальної навчальної програми, створення груп психологічної підтримки, залучення професіоналів, знайомих із військовою культурою та особливостями посттравматичного стресового розладу (ПТСР) (Великжаніна, 2023). Саме на це спрямовані зусилля соціальних педагогів, які діють у структурі закладів професійної освіти.

Характерні проблеми для адаптації ветеранів:

- психоемоційні труднощі (бойові травми, ПТСР, депресії, труднощі самоконтролю);
- соціальні фактори (пошук роботи, відновлення родинних зв'язків, взаємодія з громадами).;
- організаційно-освітні аспекти (відсутність належної координації, недостатня кількість адаптованих програм) (Радкевич, 2024).

Для їхнього подолання соціальні педагоги мають володіти спеціалізованими компетентностями – не лише соціально-психологічними, а й правовими (Беседін, 2024с). Крім того, необхідне партнерство з державними установами, неурядовими організаціями, ветеранськими об'єднаннями.

Сучасні системи реформування професійної освіти дедалі більше орієнтуються на компетентнісну модель, відповідно до якої результати навчання оцінюються через сформовані навички та вміння видавати знання (Каленський, 2018; Пригодій, 2011). У контексті підготовки соціальних педагогів до роботи з ветеранами це означає, що студенти мають володіти:

- психолого-педагогічними навичками для діагностики емоційного стану ветерана, налагодження ефективної комунікації;
- реабілітаційними та консультативними навичками (техніки подолання стресу, організація груп взаємопідтримки, робота з кризовими зверненнями тощо);

проектними компетентностями, щоб ініціювати й реалізовувати невеликі проекти для адаптації ветеранів у системі професійної освіти (Школяр & Бирса, 2023).

Відповідно до цього принципу варто оновлювати освітні стандарти й навчальні дисципліни, додаючи спеціальні модулі з військової психології, основ травмотерапії, юридичного консультування.

Один із найбільш прогресивних шляхів підвищення професійного рівня – залучення студентів до реальних практик ще під час навчання: волонтерська діяльність у ветеранських центрах, реабілітаційних установах чи громадських організаціях (Великжаніна, 2023). Це дозволяє майбутнім соціальним педагогам повернутися до процесу адаптації, здобути первинний досвід роботи з цільовою групою.

Інтерактивні кейси: рольові ігри, симуляції звернення ветерана чи його сім'ї, моделювання ситуацій «кризового втручання» або «професійної переорієнтації» (Бесєдін, 2024b).

Проектні завдання, спрямовані на розробку навчально-реабілітаційних програм. Наприклад, студенти можуть створити інструментарій для швидкої оцінки потреби ветерана у фаховому навчанні.

Залучення студентів до активних форм навчання стимулює самостійну діяльність, розвиває роботу навички командної роботи, а також формує у них переконання у власній професійній місії щодо підтримки та допомоги військовослужбовцям (Опанасенко, 2020).

Реабілітаційні методики мають стати невід'ємною частиною підготовки соціальних педагогів для роботи з ветеранами. Йдеться про вивчення:

- основи клінічної психології, когнітивно-поведінкової терапії, елементи арт-терапії, тілесно орієнтованих технік (Бесєдін, 2024с);
- технологія кризового консультування, зокрема щодо суїцидальної поведінки чи тяжких психічних розладів (Пожидаєва, 2012);
- профілактика професійного горіння, після роботи з ветеранами, є нервово виснажливою (Бесєдін, 2024b).

Такі дисципліни зміцнюють «психологічну стійкість» самих майбутніх фахівців і дають розуміння, як адаптувати навчально-виховний процес під потреби тих, хто пережив стресові чи травматичні події.

Попри ряд позитивних зрушень, залишається низка проблем:

- недостатнє методичне забезпечення саме для цільової групи «ветеранів» (більшість програм і підручників, орієнтованих переважно на дітей, молодь чи осіб із сімейними проблемами) (Бесєдін, 2024с);
- відсутність сталого співробітництва між закладами професійної освіти та ветеранськими об'єднаннями, що гальмує ефективний обмін досвідом і практичними кейсами (Великжаніна, 2023);
- брак кваліфікованих педагогів і психологів, які здатні курсувати спеціалізовані дисципліни з військової психології (Радкевич, 2024).

Для адекватного оцінювання рівня готовності соціальних педагогів варто впроваджувати системні моніторингові програми. Це може бути:

- тестування професійних знань у галузі адаптації військовослужбовців;
- оцінювання практичних навичок (консультативні можливості, уміння працювати з документами, створення індивідуальних планів адаптації);
- зворотний зв'язок від реальних ветеранів, які беруть участь у пробних чи волонтерських заходах (Школяр & Бирса, 2023).

Отримані дані дають можливість коригувати навчальні програми, включати тематичні модулі, розширювати напрямки партнерства з організаціями, які опікуються ветеранами.

Підвищення ефективності професійної освіти у сфері соціальної педагогіки можливо за умови тісної взаємодії з іншими інституціями – Міністерством у справах ветеранів, громадськими волонтерськими об'єднаннями, психологічними центрами. Це допоможе:

- вчасно реагувати на зміни у ветеранському середовищі (види поранень, типові психологічні проблеми, соціальні запити);
- розробити адаптовані навчальні курси, що базуються на аналізі реальних кейсів (Бесєдін, 2024с);

Сприяти організації практик і стажувань студентів одночасно у ветеранських організаціях (Опанасенко, 2020).

Дослідження стану формування готовності соціальних педагогів до адаптації ветеранів військової служби у закладах професійної освіти про нагальну потребу системних змін.

Освітні програми мають передати блоки дисциплін, що охоплюють військову психологію, реабілітацію, юридичні аспекти допомоги та розвиток комунікаційних умінь (Зайченко et al., 2013).

Практико-орієнтована складова повинна займати пріоритетне місце: збільшення кількості волонтерських, проєктних і тренінгових форматів навчання допоможе студентам набути реальних навичок взаємодії з ветеранами (Kalenskyi et al., 2023).

Удосконалення нормативної бази та розроблення спеціальних стандартів підготовки соціальних педагогів до роботи з ветеранами дадуть можливість систематизувати й підвищити якість навчального процесу (Радкевич, 2024).

Моніторинг і партнерство з державними органами, громадськими організаціями та ветеранськими спільнотами дозволить своєчасно поновити освітні програми і підходи до професійного навчання.

Для наочного прикладу проаналізуємо освітньо-професійну програму «Соціальний педагогіка» Білоцерківського гуманітарно-педагогічного фахового коледжу». У програмі відсутні чітко оформлені модулі, які висвітлюють психологічні та правові аспекти роботи саме з військовослужбовцями та ветеранами. також, не порушується тема посттравматичних стресових розладів, хоча соціальному педагогу важливо знати основи військової психології та кризового консультування. Також немає методичних рекомендацій щодо реабілітаційної чи адаптаційної діяльності для ветеранів із бойовими травмами та інвалідністю. (Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж, 2024)

При наявності загальносоціальних дисциплін (волонтерство, соціальна робота, конфліктологія) їх зміст не деталізується, як саме ці напрями можуть бути застосовані у ветеранській сфері. Доречно включити окремі теми чи підрозділи з правового забезпечення ветеранів, особливості роботи з їхніми сім'ями, а також конкретні практичні ключі, які моделюють систему допомоги ветеранам та дозволять майбутньому соціальному педагогу зрозуміти військову культуру та особливості ветеранського досвіду (Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж, 2024)

У програмі «Соціальний робітник» Лисичанського професійного торгово-кулінарного ліцею міститься широкий спектр предметів і модулів (основи соціальної роботи, догляд за людьми похилого віку, дієтологія, діловодство тощо), проте бракує чіткої спеціалізації на роботі з ветеранами військової служби. Зокрема, відсутні теми,

присвячені розпізнаванню та супроводу ПТСР, розгляду специфіки військових травм, правового статусу та пільг для ветеранів, а також організації психологічної підтримки й реабілітації колишніх військових.

Якщо порівнювати з освітнім планом «Соціальний педагогіка» Білоцерківського гуманітарно-педагогічного фахового коледжу», то обидва документи охоплюють базові дисципліни соціальної сфери (правові основи, психолого-педагогічні дисципліни, соціальна робота з різними групами населення), але не мають окремих модулів чи предметів, зорієнтованих саме на потреби ветеранів. У першому плані (для «Соціальної педагогіки») більше уваги приділяється загальнопедагогічній підготовці та волонтерству, натомість другий (для «Соціального робітника») більш практичний, з акцентом на догляд, дієтологію і ведення домашнього господарства. Однак жоден з них не передбачає окремих компетентностей, контенту чи практики з питань супроводу ветеранів (робота з посттравматичними станами, інтеграція до цивільного життя, юридичні та психологічні аспекти реабілітації тощо) (Лисичанський професійний торгово-кулінарний ліцей, 2023).

Результати аналізу підтверджують доцільність подальшого поглибленого вивчення проблематики, що буде складатись з наступних етапів:

- аналіз освітньо-професійних програм;
- визначення ключевих критеріїв готовності соціальних педагогів до роботи з ветеранами військової служби (Kulalaieva et al., 2020).

Розробка модельних навчальних програм, запровадження системи постійного підвищення кваліфікації викладачів, а також розбудова науково-дослідних центрів із вивчення досвіду адаптації ветеранів можуть суттєво покращити враження. Такий комплексний підхід забезпечує формування високопрофесійного кадрового потенціалу, необхідного для ефективного розвитку соціально-педагогічних викликів, з якими стикаються ветерани військової служби в сучасній Україні.

Список посилань

Бесєдін, П. В. (2024а). Професійна адаптація військовослужбовців до цивільного життя в Україні: історія та сучасність. У *Звітна конференція Інституту професійної освіти*

НАПН України (с. 39–41). Київ: Інститут професійної освіти НАПН України.

Бесєдін, П. В. (2024b). Суть та структура готовності соціальних педагогів до роботи з ветеранами військової служби. *Перспективи та інновації науки*, 7(41), 108–119. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7\(41\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7(41))

Бесєдін, П. В. (2024c). Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з ветеранами військової служби як проблема вітчизняної професійної педагогіки. У *Міжнародна науково-практична конференція «Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи»* (с. 194). Глухів: ГНПУ ім. Олександра Довженка.

Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж. (2024). *Освітньо-професійна програма*. <https://pedcollege.kiev.ua/index.php/spetsialnosti22#fakhovyy-molodshyy-bakalavr-3>

Великжаніна, Д. (2023). Особливості професійного становлення майбутніх соціальних педагогів в умовах воєнного часу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 62(1), 281–289. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-1-42>

Зайченко, І. В., Каленський, А., & Мельничук, Т. (2013). *Етика викладача вищої школи: навчальний посібник*. Київ: ЦП «Компринт».

Каленський, А. (2018). Методологічні підходи до стандартизації змісту професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 16, 27–33. <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.27-33>

Kalenskyi, A., Gerliand, T., Kravets, S., Homeniuk, D., & Nagayev, V. (2023). Dual educational system of professional training of future skilled workers. In *Design, Simulation, Manufacturing: The Innovation Exchange* (pp. 369–378).

Kulalaieva, N., Gerliand, T., Kalenskyi, A., Romanova, H., & Miroshnichenko, V. (2020). Monitoring and usage of project technologies in vocational (vocational-technical) education institutions. *Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 11(2), 243–259.

Лисичанський професійний торгово-кулінарний ліцей. (2023). *Освітня програма з підготовки кваліфікованих робітників*. <http://lptkl.com.ua/wp-content/uploads/2023/12/ОП-Соціальний-робітник.docx.pdf>

Опанасенко, О. (2020). Підготовка соціальних педагогів до роботи з молоддю сільської місцевості за сучасних умов: новітні тенденції. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 32, 194–199.

Пожидаєва, О. В. (2012). Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до консультативної діяльності. *Наукові записки*, 108, 133–139.

Пригодій, М. (2011). Використання компетентнісного підходу при підготовці майбутніх учителів до профільного навчання учнів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, (3), 167–173. https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2011/3/visnuk_24.pdf

Радкевич, В. О. (2024). Науково-методичне забезпечення професійно-технічної та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану. У *XVII Всеукраїнська науково-практична конференція*, 26 лютого – 7 березня 2024 р. (с. 1–14). Київ: Вісник НАПН України.

Школяр, Л., & Бирса, Н. (2023). Особливості професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах дії воєнного стану в Україні. *Наука та освіта*, 4, 23–27. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2023-4-4>

— 90 —

УДК 378.147:004.92

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНО-ГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Жанна Семеренко,
молодший науковий співробітник науково-
організаційного відділу Інституту
професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0002-3647-7412>
e-mail: zhasem@ukr.net

Анотація. На основі аналізу сучасних методів формування проєктно-графічної компетентності майбутніх учителів технологій визначено ключові аспекти, що охоплюють графічні навички,